

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-154.2022.13>

УДК 378.091.3:793.3-051

Мова Л. В.

ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ХОРЕОГРАФІВ (CONTEMPORARY DANCE)

У статті розглянуто основні вектори формування майбутнього фахівця-хореографа, які характеризуються різноаспектністю, адже залежать від особистісних мотивів здобувача освіти, його оточення, соціально-політичної ситуації в країні тощо.

Проаналізовано наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, в яких вивчено питання щодо фахової підготовки хореографів у ЗВО, а також способи ефективної організації освітнього процесу. Науковці наголошують на проблемі розвитку професійної майстерності майбутніх хореографів, яку тлумачать як сукупність хореографічних та педагогічних навичок, що суттєво впливають на професійне становлення студентів.

Методологічний концепт відображає розкриття сутності творчого потенціалу хореографів і механізму, що відтворює внутрішні системні взаємозв'язки професійного становлення хореографів у системі неперервної освіти, а формування модельних параметрів творчого потенціалу хореографів відбувається на концептуально-методологічних засадах.

Вказано, що сучасний танець є водночас важливим транслятором та генератором актуальних культурних значень і смислів, оскільки надає можливість особистості повернутися до мудрості тіла і за допомогою різноманітних рухів віднайти гармонійне поєднання тілесності та свідомості, яке, зі свого боку, сприятиме розвитку майбутнього фахівця.

Окрім цього, увага акцентується на важливості класичного танцю, що безпосередньо впливає на розвиток професійної майстерності майбутнього хореографа. Не менш значними вважаються і професійне виконавство, методика викладання основ танцю, здатність планувати заняття різної складності тощо.

Вивчено особливості методики викладання дисциплін сучасного танцю та досліджено навчальні компоненти, які вважаються одним із основних етапів активізації індивідуальних ресурсів особистості в освітньому процесі.

Доведено, що формування особистості й творчого потенціалу майбутніх хореографів у системі неперервної освіти залежить від суб'єктної та рефлексивної позицій, саморегульованого розвитку особистості хореографа у різних видах хореографічної діяльності, що збагачується за допомогою суб'єкт-суб'єктної взаємодії та ґрунтується на методологічному, науково-теоретичному і практико-методичному концептах.

Ключові слова: сучасний танець (contemporary dance), освітній процес підготовки хореографів, синергетичний підхід, нелінійність, самоорганізація, саморозвиток.

На сучасному етапі розвиток професійної майстерності майбутнього хореографа є важливим елементом в системі неперервної освіти. Актуальність проблеми підтверджується дослідженнями вчених з різних аспектів професійної підготовки фахівця-хореографа (Л. Андрощук, О. Бурля, О. Кебас, О. Мартиненко, Т. Сердюк, О. Таранцева та ін.). Науковці наголошують на проблемі розвитку професійної майстерності майбутнього хореографа, під якою розуміють сукупність хореографічних та педагогічних навичок, розкривають вплив різних спеціальних дисциплін на професійне становлення.

Нагадаємо, що стимулом розвитку і вдосконалення процесу формування сучасного фахівця-хореографа та максимальної реалізації його творчого потенціалу є необхідність подолання певних суперечностей. Окреслимо деякі з них, це суперечності між:

- потребою гуманізації освітнього процесу в системі неперервної освіти, необхідністю докорінної зміни характеру взаємин між усіма його учасниками та неготовністю педагогічних кадрів до відповідних змін;

- сформованою моделлю підготовки хореографів у системі неперервної освіти, що відрізняється обмеженістю можливостей вибору змісту, освітніх траєкторій, форм підвищення освітнього рівня і необхідністю ефективної реалізації індивідуальних ресурсів особистості для активізації творчого потенціалу хореографів;

- заакадемізованістю викладання класичних мистецьких дисциплін і потребами наповнення сучасним змістом процесу формування хореографів у системі неперервної освіти [4].

Тому, мета даної статті полягає у розгляді особливостей методики викладання дисциплін сучасного танцю (*contemporary dance*), а також у розгляді цієї навчальної компоненти, як одного з основних етапів активації індивідуальних ресурсів особистості у навчальному процесі для формування у майбутніх хореографів професійних навичок і прояву та розвитку їх творчого потенціалу.

Наша ідея полягає в ефективному формуванні сучасних хореографів, що характеризується орієнтацією викладачів і здобувачів освіти на максимально доцільне використання індивідуального ресурсу особистості й можливостей освітнього середовища для творчої самореалізації в професії, – це формування уміння гармонійного, усвідомленого, якісного та ефективного використання тілесної структури танцівника та його рухів у процесі творення танцю і хореографії, через активну практику танцювальної імпровізації. Особливу увагу приділяємо індивідуальним особливостям суб'єктів навчання і емоційно-почуттєвим компонентам їхньої діяльності. Опануванню сучасних танцювальних технік (*contemporary dance*) сприяє дослідження анатомії та біомеханіки людини, введення елементів емпіричної анатомії та біомеханічного руху в структуру занять з техніки сучасного танцю. Це необхідно насамперед для зняття зайвого напруження у м'язах та суглобах. Також важливим є розуміння архітектури і принципів роботи скелету, м'язів та фасцій тіла.

Формування особистості та творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти залежить від суб'єктної і рефлексивної позицій, саморегульованого розвитку особистості хореографа в різних видах хореографічної діяльності й збагачується суб'єкт-суб'єктною взаємодією та ґрунтується на методологічному, науково-теоретичному і практико-методичному концептах.

Методологічний концепт відображає розкриття сутності творчого потенціалу хореографів та механізму, що відтворює внутрішні системні

взаємозв'язки професійного становлення хореографів у системі неперервної освіти; формування модельних параметрів творчого потенціалу хореографів відбувається на концептуально-методологічних засадах, що утворюються відповідно до світоглядних ідей пост-постмодерну про системну цілісність, відкритість, діалогічність, континуальність, демократичність і різноманітність змісту неперервної освіти шляхом впровадження у хореографічну діяльність навчально-методичного інструментарію і супроводу.

Науково-теоретичний концепт полягає у визначенні модельних параметрів динамічного, складноорганізованого формувально-процесуального змісту творчого потенціалу в процесі професійного становлення як конститутивного модусу, що виконує функції структурно-координувального мистецького способу відновлення процесуальної цілісності системних взаємозв'язків людини, професії, соціокультурного середовища.

Практико-методичний концепт містить практичну складову реалізації системи формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти, визначається за методикою гуманітарної експертизи цілісності сформованості його фахового ресурсу, стратегій професійного становлення.

Як теоретики і практики хореографічного мистецтва (Л. Цветкова, О. Чепалов, І. Герц, Г. Перова та ін.) наголошують на ролі класичного танцю що до розвитку професійної майстерності майбутнього хореографа і підкреслюють важливість професійного виконавства, методики викладання основ класичного танцю, здатності планувати заняття різного рівня складності тощо, так теоретики і практики сучасного танцю (О. Маншилін, В. Рубан, О. Кебас, Р. Баранов, Хр. Шишкарьова, Т. Винокурова, В. Грек та ін.) також розробляють методичний матеріал, спираючись на теоретичні та практичні напрацювання фахівців з різних країн світу та власний досвід, з урахуванням особливостей саме нашої країни.

Фахівці сучасного танцю приділяють особливу увагу оволодінню майбутніми хореографами в першу чергу усвідомленого руху та власної тілесності, і вже на основі цього – методикою розробки та викладання, як окремих рухів і комбінацій, так і занять з техніки сучасного танцю *contemporary dance*.

Сьогодні ми маємо багато різних поглядів на сучасний танець та визначень даного поняття. Для нас сучасний танець є одним з найважливіших трансляторів і, одночасно, генераторів актуальних культурних значень і смислів, та як певна тілесна практика, він є можливістю повернутися до мудрості тіла, і через рухи віднайти гармонійне поєднання тілесності та свідомості.

Процес формування мислення сучасного танцівника-хореографа відрізняється від того, як це зазвичай відбувається при підготовці майбутнього педагога-хореографа або виконавця. Тому, на наш погляд, більш доцільним є варіант, коли техніка та методика викладання *contemporary dance* і мистецтво балетмейстера (основи композиції та імпровізації в танці) викладає одна людина, або митці, які мають спільне

бачення стосовно поняття “сучасний танець”. Якщо мистецтво балетмейстера викладає фахівець з більш традиційними поглядами на хореографічне мистецтво, то у певного відсотка студентів виникає когнітивний дисонанс, оскільки та філософія танцю, що пропонує мета-денс (не нівелюючи якісну технічну підготовку фахівця), суттєво відрізняється від обов'язкової, “структурованої” законом драматургії, хореографії під “зрозумілий” музичний супровід.

Л. Цветкова наголошує на тому, що фахова підготовка хореографів є складним процесом, і вважає за доцільне процес здобуття навичок складання комбінацій класичного екзерсису поділяти на три етапи, такі як: співтворчість викладача і студента; творчий процес, обмежений певними рамками; нерегламентована творчість студента [7]. Нам імпонує дана думка і на таку етапність ми також спираємось у своїй роботі.

Аналіз процесу практичного викладання дисциплін сучасного танцю (contemporary dance) свідчить, що фахівці вже з перших занять наголошують на важливості дихання, яке має підтримувати танець, та на важливості формування навичок складання комбінацій під час опанування технікою виконання, спираючись на складові contemporary dance. На заняттях з мистецтва балетмейстера (де перші півтора роки присвячено фокусу уваги на основах композиції та імпровізації в танці) процес створення хореографічного матеріалу та розвитку лексичного (танцювального) розглядають з точки зору активації та реалізації індивідуальних ресурсів особистості, що сприяє прояву її творчого потенціалу. Володіння системою LMA&BF дозволяє творчий процес розробки навчальних комбінацій та створенню-рішенню завдань постановочного характеру зробити більш продуктивним та якісним. Коли творчі доробки студентів стають більш усвідомленими, особистісно наповненими, а виконання більш свідомим та технічним (спираючись на природні можливості тіла, усвідомлення власної тілесності та вибудову), що також сприяє процесу формування певного характеру мислення та можливості самореалізації у майбутній професійній діяльності.

Розглянемо необхідні передумови щодо засвоєння системи створення комбінацій та хореографічних композицій.

Що стосується опанування техніки contemporary dance: по-перше, це потребує фундаментальних знань з техніки виконання вправ та рухів сучасного танцю, анатомії, біомеханіки, психології тіла; по-друге, володіння термінологією сучасного танцю; по-третє, володіння основами теорії та аналізу музики, що забезпечує розуміння метро ритмічної основи музичного супроводу або свідому відмову від музичного супроводу в класичному його розумінні; по-четверте, володіння умовними позначками та скороченнями, що дозволяє зробити запис стислим та зручним у майбутньому використанні.

І саме це на ранніх етапах знайомства з техніками сучасного танцю формує правильне та глибоке розуміння організації танцювального руху, руху взагалі як такого, що сприяє розширенню кордонів мислення через

поглиблене пізнання себе.

Під час роботи над вибудовою тіла ми спираємось на дослідження Еріка Франкліна, Томаса Майєра, використовуємо техніки Моше Фельденкрайза, Фредеріка Матіаса Александера, Джона Ролланда, принципи Ідеокінезиса і соматичних практик, а також знання системи Аналізу Руху Рудольфа Лабана (LMA) та Основ Імград Бартенієфф (BF).

Це сприяє розумінню та можливості розпізнавати ступінь власного звичного м'язового тону, відрізнити вагу від напруги, тобто з'являється можливість усвідомити кінестетичний зворотний зв'язок. Також можемо констатувати, що поліпшується самоорганізація та самостійність студентів. Спокій в думках досягається певними рухами (вибудована система вправ на основах LMA та "розумінні при виконанні" М. Фенделькрайза) та впливає на формування стану відсутності метушні розуму і тіла. Тому внутрішні відчуття мають можливість прояву саме завдяки спокою та зменшенню метушні в думках і тілі, фокусу уваги та потоку енергії, що покращується. Отже, студенту надається час, щоб зменшити ступень напруги у м'язах, що існує як звичний патерн, виявити нові якості руху й закріпити урок. Традиційні методи хореографічної педагогіки, спрямовані, як правило, на тренування м'язів шляхом багатократного повтору вправ з докладанням максимальних зусиль. На їх виконання та досягнення результату витрачається багато зусиль та енергії. Запропоновані нами методи підготовки фахівця, розглядають рух не як функцію м'язів в першу чергу, а як функцію мозку, що спрямована на розуміння того, що рух в першу чергу організують кістки, а вже м'язи його "підтримують" та мають сформувати адекватне напруження для виконання дії чи руху, що має відбутися. Тобто нашим основним завданням, як викладачів, є поступове збалансоване опанування танцювальних рухів, вправ та комбінацій шляхом їх усвідомленого природного виконання без зайвих зусиль та больових відчуттів.

Що стосується опанування навчальної компоненти "мистецтво балетмейстера" (де перші півтора роки ми присвячуємо фокусу уваги на основах композиції та імпровізації в танці), то важливо розуміти зміст імпровізації (структурованої, спонтанної), особливості різних етапів цього процесу, базові поняття про малюнок танцю в класичному розумінні, основний закон драматургії, закони синергії.

Отже, принципи роботи тіла сучасного танцівника передбачають розвиток певного рівня його самоусвідомлення, особливо на рівні власного тіла. І формування цього самоусвідомлення потребує практичного включення кожного студента в процес навчання, в ідеалі оф лайн. Отримуючи знання про існуючі взаємозв'язки в тілі, що впливає на розуміння та якість виконання рухів; знання про важливість дихання під час виконання танцю, рухів, дії; важливість розуміння при виконанні, тобто відчуття руху та опори в тілі (на рівні скелету/кісток) – студенти мають докласти зусиль і практикувати згідно запропонованих "протоколів дій", навіть у ситуації виникнення супротиву, що також не є виключенням під час занять з техніки contemporary dance та

мистецтва балетмейстера (основи композиції та імпровізації в танці).

У дослідженні використання системної методології дає змогу: розглядати особистість студента і процес формування творчого потенціалу хореографів як системи; забезпечити його цілісність у характеристиці структурних компонентів, виявити їхні зв'язки, відносини, ієрархію; проаналізувати вплив внутрішніх і зовнішніх чинників, побудувати теоретичну модель досліджуваного явища; визначити закономірності та принципи розвитку цієї системи, а також оцінити й оптимізувати об'єкт відповідно до розробленої нами концепції.

З огляду на те, що в сучасній інтерпретації людина розглядається як складна, відкрита система, яка саморозвивається і взаємодіє з дійсністю, звернення до теорії синергетики є цілком правомірним. З погляду системного підходу, формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти може розглядатися як одна зі складних, динамічних, саморегулюючих відкритих систем, функціонування якої можливе тільки за наявності зворотного зв'язку між системою і середовищем, отже, подальший розгляд цього процесу необхідно продовжити з позиції синергетичного підходу.

Синергетичний підхід (Г. Хакен та ін.) уточнює уявлення про динамічний характер реальних структур і систем, пов'язаних з ними процесів розвитку, розкриває зростання впорядкованості та ієрархічної складності систем, що самоорганізуються.

Поняття "самоорганізація" є фундаментальною основою цієї наукової парадигми, що розглядає будь-який багатовимірний складний об'єкт (людина, процес формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти) як систему, що перебуває в нерівноважному стані, розвиток якої визначається не так зовнішніми чинниками, як порядком та організацією, що спонтанно виникають всередині неї з безладу і хаосу в результаті процесу самоорганізації, тобто процесу, здебільшого детермінованого зсередини. Відзначається, що "саморозвиток" виступає як феномен самоорганізації: процес розвитку ідентичний стадіальній розгортці самоорганізаційних систем. Подібне бачення стає протиположним соціальному детермінізму, де розвиток тлумачиться як дзеркальне відображення динаміки суспільних перетворень, так і ототожнення людини із "закритою" системою.

Розгляд формування особистості професійного хореографа у системі неперервної освіти з погляду теорії самоорганізації є досить важливим, оскільки найсуттєвіша ознака ряду системних об'єктів полягає в тому, що вони є не просто системами, а самоорганізаційними системами, що дає змогу осмислити це поняття як цілісне утворення, яке характеризується певними властивостями. Закономірності цілісного розвитку процесу самоорганізації можна розглядати як інваріант основних законів діалектики, що описують джерело, механізм та спрямованість розвитку – інваріант характеристики розвитку через категорії порядку і хаосу, розвитку як можливості самоструктуризації [2].

Для визначення сутності процесу формування творчого потенціалу

хореографів у системі неперервної освіти одним з центральних є синергетичне поняття відкритості системи, тобто взаємодія з іншими відкритими системами. Подібний обмін, як стверджують вчені, супроводжується новим динамічним станом матерії, що відображає взаємодію цієї системи з навколишнім середовищем. Взаємодіючи із середовищем, вона не просто перебуває в процесі саморуху, обумовленого обміном щодо тих чи інших параметрів, а, ґрунтуючись на наявних у неї потенціалах, притаманному їй внутрішньому джерелу спонтанної активності, здійснює саморозвиток. Цьому сприяє встановлення в системі особливої “динамічної рівноваги”, яка, внаслідок введення ззовні додаткових джерел енергії та спотворення їх через так звані спектри структур – атрактори – “полів шляхів розвитку” [2, 3, 5], набуває напрямку в бік ускладнення її організації. Відсутність подібного процесу закономірно призводить системне утворення до неминучого ресурсного виснаження і руйнування його цілісної самоорганізації.

Незбалансованість процесу формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти залежить від освітнього середовища і діяльності самого суб’єкта. Важливо, що в межах цього підходу розкриваються способи поповнення системою власних ресурсів: досягнення нею стабільного існування і самовдосконалення можливо тільки тоді, коли вона не просто віддає частину своєї енергії в навколишній світ, а й здійснює своєрідний взаємообмін цією енергією, зокрема і взаємодоповнення, що надає їй можливість переходити на більш якісний рівень.

Для нашого дослідження важливим є те, що в контексті синергетичного підходу людина визначається як структурно складна, відкрита світу динамічна, цілісна система, що володіє певним внутрішнім змістом, безліччю внутрішніх станів, вільна у виборі “варіантів свого майбутнього”, в якій процеси обміну здійснюються не тільки в кожній точці цієї системи, але й через її кордони [4], тобто у взаємозв’язку з навколишньою дійсністю.

Відкритість системи “людина” щодо світу, підсистемою якого вона є, визначає необхідність розглядати динаміку формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти як процес формування ним якісно нових, емерджентних властивостей, зростання самосвідомості та різноманітності форм активності через свідому діяльність з оволодіння соціальними та індивідуальними компетентностями, самоактуалізацію. Зазначена система, яка не перебуває в рівновазі, має стійкість через самоорганізацію хаосу потенційних станів у певні структури і володіє великими власними можливостями для саморозвитку за допомогою взаємодії з навколишнім середовищем. Особливістю цієї системи є переважання внутрішньосистемних зв’язків її компонентів над зовнішніми впливами на них, саме тому ефективним є вплив на особистість через механізм самоорганізації. Важливо відзначити, що відкритість є необхідною, але не достатньою умовою ефективності процесу формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти, оскільки будь-яка система, що

саморозвивається, є відкритою, але не будь-яка відкрита система є такою, що саморозвивається.

У досліджуваному нами аспекті особливого аналізу потребує проблема лінійності – нелінійності в мисленні, пізнанні світу та освіті (Бех І. Д., Вознюк О. В., Кремень В. Г., Трифонова О. М. та ін.). Нелінійність у нашому дослідженні має принципове значення, оскільки зумовлює змістові та технологічні аспекти процесу формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти. У дослідженнях [1; 2; 3; 4; 5; 6] виокремлюють основні характеристики лінійності та нелінійності в пізнанні. Лінійність мислення відрізняється: прагненням до простоти, спрощень, вузькістю світогляду, досягненням “правильних” результатів у вузькій галузі; однобічним, обмеженим поглядом на проблему, рухом думки в режимі покрокової ситуації; асоціативним способом побудови і засвоєння знань, прагненням до їхнього структурування, систематизації, класифікації; досягненням успіху тільки в первинному пізнанні. Лінійність у пізнанні співвідноситься з культурою корисності, спрямованої на адаптацію до типових ситуацій, на рішення типових завдань і забезпечує умови рівноваги, відтворення без змін. Розвиток лінійного мислення призводить до домінування стереотипів і шаблонів, що лімітують вихід за межі побудованого каркаса, здатних придушити творче начало, проте талант в рамках не зростити, йому потрібен простір [3].

Одними з головних властивостей нелінійних систем є незворотність і багатоваріантність можливих шляхів її розвитку, лише за одним з яких вона може розвиватися. Для нелінійного мислення характерні такі ознаки: глибина думки, бачення причинно-наслідкових зв'язків; інтуїтивні осяяння; несподіваність, парадоксальність і емоційність розумових побудов, які відіграють роль смислових “цвяхів”. Відповідно до поглядів учених, мінливість і можливість вибору з непередбачуваних альтернатив лежать в основі саморозвитку природи (й особистості), й тільки в нестабільній системі можуть мати місце унікальні події, поява нових, більш досконалих, форм організації. Очевидно, що нелінійне мислення, стикаючись з найбільш глибокими пластами людської культури, орієнтоване на цінність особистості, тобто різноманітність, що особливо яскраво виявляється в хореографічній діяльності, актуалізуючи значущість творчих механізмів у процесі формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти.

Креативне середовище вважають необхідною творчою миттю, яка є передумовою загальної картини самоорганізації реальності, де осмислюється хаос. Психіка, як щось ціле і складне, під впливом критичних ситуацій може перейти в хаотичне. Вирішально, неконтрольовано впливати на переходи до нових станів можуть випадкові відхилення (флуктуації), які відіграють роль механізмів, що запускають режим нестійкості. Коли система досягає свого порога стійкості, виникають різні (два або більше) напрямки розвитку, які осмислюються через поняття теорії біфуркацій. Поблизу точок біфуркації в системах спостерігаються значні флуктуації. Такі системи ніби “коливаються”

перед вибором одного з кількох шляхів еволюції. Невелика флуктуація може слугувати початком еволюції у зовсім новому напрямку, яке різко змінить всю поведінку макроскопічної системи [4]. Іноді достатньо в точках біфуркації забезпечити невеликий резонансний вплив (індивідуальне), щоб процес перейшов на новий рівень самоврядного розвитку.

У зв'язку з цим, необхідно правильно ініціювати тенденції саморозвитку самої особистості здобувача освіти як системи. На думку вчених, управління системами, які саморозвиваються, повинно орієнтуватися не так на бажання керівника, як на власні тенденції розвитку цих систем, а також припускати можливість існування зон, вільних від контролю [4].

Висновок. З огляду на принцип нелінійності, освітній процес підготовки хореографів можна визначити як різновекторний процес, що здійснюється швидше за різними шляхами одночасно, ніж односпрямовано, і залежить від певних чинників: ситуацій вибору, нестандартних, альтернативних рішень, творчості. Складна динамічна нелінійна система не може чітко дотримуватись нормативу: системам, що самоорганізуються (студенту, викладачеві), не можна нав'язувати шляхи їхнього розвитку, можна лише проникати в них і діяти відповідно, усуваючи перешкоди зі шляху вдосконалення. Зважаючи на зазначене, дослідження процесу формування формування фахівця-хореографів у системі неперервної освіти з позицій синергетичного підходу переміщується з пошуку зовнішніх причин до внутрішніх. Тому визначення тих організаційно-педагогічних умов, які забезпечують саморозвиток її внутрішньої іманентної сутності вважаємо за доцільне у подальших наукових розвідках.

Використана література:

1. Бех І. Д., Вознюк О. В. Людське “Я” як самодетермінована сутність. *Синергетика: процеси самоорганізації технічних, технологічних та соціальних систем* : матеріали Першої Всеукр. наук. конф., Житомир, 17-18 черв. 2003 р. / ред. І. Г. Грабар. Житомир, 2003. С. 93-96.
2. Вознюк О. В. Синергетичний підхід як метод аналізу розвитку вітчизняної педагогічної думки (друга половина ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки”. Житомир, 2009. 22 с.
3. Кремень В. Г. Синергетична модель розвитку освіти як відповідь на вимоги сьогодення. *Рідна школа*. 2010. № 6. С. 3-6.
4. Мова Л. В. Теоретичні і методичні засади формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2021. 472 с.
5. Синергетика і освіта : монографія / за ред. В. Г. Кременя. Київ : Інститут обдарованої дитини, 2014. 348 с.
6. Трифонова О. М., Садовий М. І. Синергетичний підхід до розвитку сучасного стилю мислення обдарованих дітей. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія і практика*. Київ, 2012. Вип. 8. С. 212-222. (Інститут обдарованої дитини).
7. Цветкова Л. Методика викладання класичного танцю : [підручник]. Київ : Альтерпрес, 2007. 324 с.

References:

1. Bekh I. D., Vozniuk O. V. Liudske "Ia" yak samodeterminovana sutnist. Synerhetyka: protsesy samoorhanizatsii tekhnichnykh, tekhnolohichnykh ta sotsialnykh system : materialy Pershoi Vseukr. nauk. konf., Zhytomyr, 17-18 cherv. 2003 r. / red. I. H. Hrabar. Zhytomyr, 2003. S. 93-96.
2. Vozniuk O. V. Synerhetychnyi pidkhdid yak metod analizu rozvytku vitchyznianoï pedahohichnoi dumky (druha polovyna KhKh stolittia) : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.01 "Zahalna pedahohika ta istoriia pedahohiky". Zhytomyr, 2009. 22 s.
3. Kremen V. H. Synerhetychna model rozvytku osvity yak vidpovid na vymohy sohodennia. Ridna shkola. 2010. № 6. S. 3-6.
4. Mova L. V. Teoretychni i metodychni zasady formuvannia tvorchoho potentsialu khoreohrafiiv u systemi neperervnoi osvity : dys. ... doktora ped. nauk : 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoï osvity / Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova. Kyiv, 2021. 472 s.
5. Synerhetyka i osvita : monohrafiia / za red. V. H. Kremenia. Kyiv : Instytut obdarovanoi dytyny, 2014. 348 s.
6. Tryfonova O. M., Sadovyi M. I. Synerhetychnyi pidkhdid do rozvytku suchasnoho styliu myslennia obdarovanykh ditei. Navchannia i vykhovannia obdarovanoi dytyny: teoriia i praktyka. Kyiv, 2012. Vyp. 8. S. 212-222. (Instytut obdarovanoi dytyny).
7. Tsvietkova L. Metodyka vykladannia klasychnoho tantsiu : [pidruchnyk]. Kyiv : Alterpres, 2007. 324 s.

MOVA L. Features of professional training of choreographers (contemporary dance).

The article discusses the primary determinants of a prospective choreographer's development, which vary widely because they depend on the student's own goals, environment, national sociopolitical climate, etc.

The essay reviews academic studies by domestic and international researchers who look at the issues of professional choreographic training in higher education institutions and how to efficiently organize the educational process. The researchers emphasize the challenge of training future choreographers in a set of choreographic and pedagogical abilities that have a substantial impact on students' professional development.

The formation of model parameters for the creative potential of choreographers is based on conceptual and methodological principles. The methodological concept reflects the disclosure of the essence of the creative potential of choreographers and the mechanism that reproduces the internal systemic interrelationships of the professional formation of choreographers in the system of continuous education.

It is indicated that contemporary dance is both an important translator and generator of relevant cultural values and meanings, as it enables the individual to return to the wisdom of the body and, through various movements, find a harmonious combination of corporeality and consciousness, which, in turn, will contribute to the development of the future specialist

Additionally, emphasis is placed on the value of classical dance, which has a direct impact on how a future choreographer develops their professional abilities. The capacity to design lessons of various complexity, professional performance, techniques for teaching dance fundamentals, etc. are all regarded as equally significant.

The peculiarities of the methodology of teaching modern dance disciplines are studied and the educational components, which are considered to be one of the main stages of activating individual resources in the educational process, are investigated.

It is proved that the formation of the personality and creative potential of future choreographers in the system of continuing education depends on the subjective and reflective positions, self-regulated development of the choreographer's personality in various types of choreographic activity, which is enriched through subject-subject interaction and is based on methodological, scientific-theoretical and practical-methodological concepts.

Keywords: *contemporary dance, educational process of choreographers' training, synergistic approach, nonlinearity, self-organisation, self-development.*